

Hälsobygget: En fallstudie för att minska damning i arbetet på Västlänken

Kristina Aurelius, Anders Pousette

Arbets- och miljömedicin, Sahlgrenska Universitetssjukhuset

Göteborg, 2023-06-30

ISBN 978-91-7876-179-1

Arbets- och Miljömedicin (AMM), Sahlgrenska universitetssjukhuset och Göteborgs universitet

AMM är ett arbets- och miljömedicinskt kompetenscentrum. Vår vision är en hälsofrämjande arbets- och omgivningsmiljö för alla invånare i Västra Götalandsregionen (VGR) och norra Halland. Vi arbetar med kartläggning av arbets- och miljörelaterade hälsorisker samt utreder, rapporterar och förebygger ohälsa förorsakad av faktorer i arbetsmiljön och den omgivande miljön. Verksamheten omfattar bland annat utredning av enskilda individer och grupper av individer avseende arbets- eller miljörelaterad ohälsa samt preventivt inriktade projekt. Arbetet är utåtriktat och vänder sig till företagshälsovård, primärvård, kommuner, fack, arbetsgivare, organisationer, myndigheter, universitet, högskolor och privatpersoner. Information och utbildning är en viktig del i vårt arbete och vi arrangerar bland annat kurser, utbildningsdagar, konferenser och ger föreläsningar. Vi bedriver också omfattande forsknings- och utvecklingsarbete.

Innehållsförteckning

Innehåll

Innehållsförteckning	3
Sammanfattning	4
Bakgrund och syfte	1
Syfte	1
Material och metoder	2
Metod i fallstudien med fokus på att minska damm	4
Resultat	6
Diskussion	8
Referenser	9

Sammanfattning

Hälsobygget är en interventionsstudie med participativ metodutveckling för hållbar arbetsmiljö i mindre och medelstora företag inom Västlänken, ett stort infrastrukturprojekt inom Västra Götalandsregionen. Denna rapport beskriver förändringsarbetet med ett företag som deltog i Hälsobygget som valde att fokusera på att förbättra arbetsmiljön med fokus på damm. Under projektet arbetade företaget både med att utveckla en damm-prototyp för att minska damningen på arbetsplatsen samt organisatoriska aspekter av att arbeta med dammproblematiken. Efter projektets avslut rapporterade företaget att de gjort ytterligare förändringar i och med deltagandet i Hälsobygget, såsom införandet av ett nytt intranät för att kunna förmedla information inom företaget och ökad information om skyddsutrustning.

Aurelius, K. Pousette, A. Hälsobygget: En fallstudie för att minska damning i arbetet...

Bakgrund och syfte

Bygg- och anläggningsindustrin har flera allvarliga arbetsmiljörisker såsom damm, buller, vibrerande verktyg och kemikalier. Det kan även finnas risker kopplade till den psykosociala arbetsmiljön såsom hög tidspress och oförutsägbarhet i arbetet. I det systematiska arbetsmiljöarbetet (SAM) skall riskerna i arbetsmiljön kontinuerligt utvärderas och åtgärdas, men det kan vara svårt för små företag att få ett välfungerande SAM (Arbetsmiljöverket, 2013a; 2013b). Faktorer som funnits gynnsamma för ett välfungerande SAM i små företag är personalens delaktighet och att arbetsmiljöarbetet är anpassat till företaget (Arbetsmiljöverket, 2013b).

Hälsobygget är en interventionsstudie för hållbar arbetsmiljö i mindre och medelstora företag i stora bygg- och anläggningsprojekt. Hälsobygget har genomförts i företag som har varit underentreprenörer i Västlänken, ett stort infrastrukturprojekt i Västra Götaland. Projektet är ett samarbete mellan Arbets- och miljömedicin på Sahlgrenska sjukhuset och Göteborgs Universitet. Hälsobygget pågick 2018 – 2023 och utfördes i två omgångar. I den första omgången deltog fyra företag och i den andra deltog två företag. Resultat från andra delar av projektet har presenterats i två rapporter och en artikel (Gyllensten, 2022; Gyllensten, 2020, Grill, 2022).

Syfte

- Det övergripande syftet med Hälsobygget är att utveckla och pröva en metodik för att få till stånd ett välfungerande och kontinuerligt arbetsmiljöarbete i mindre byggföretag inom ramen för stora bygg- och anläggningsprojekt.
- Syftet med fallstudien som beskrivs i denna rapport var att minska damning på arbetsplatsen.

Aurelius, K. Pousette, A. Hälsobygget: En fallstudie för att minska damning i arbetet...

Material och metoder

Det delprojekt av Hälsobygget som beskrivs i denna rapport fokuserar på ett av företagen som deltog i första omgången år 2019-2020 och kan beskrivas som en fallstudie.

Metodik i Hälsobygget

Metodiken i projektet byggde på ett antal teoretiska utgångspunkter såsom - anpassning till företagens specifika behov, medarbetares delaktighet, arbetsmiljöresultat efterfrågade från överordnade, involvering av första linjens chefer, teori om psykologiska och implicita kontrakt, ett processkonsultativt förhållningssätt, den transteoretiska modellen och metoden ”motivational interviewing”, avseende olika faser i beteendeförändring, och behov av olika typer av stöd i dessa faser.

Utvecklingsteam

Varje företag bildade ett utvecklingsteam (UT) som bestod av fyra personer, två chefer och två yrkesarbetare, om möjligt ett skyddsombud. UT deltog i alla workshops och ansvarade för att vidareutveckla arbetet i företaget.

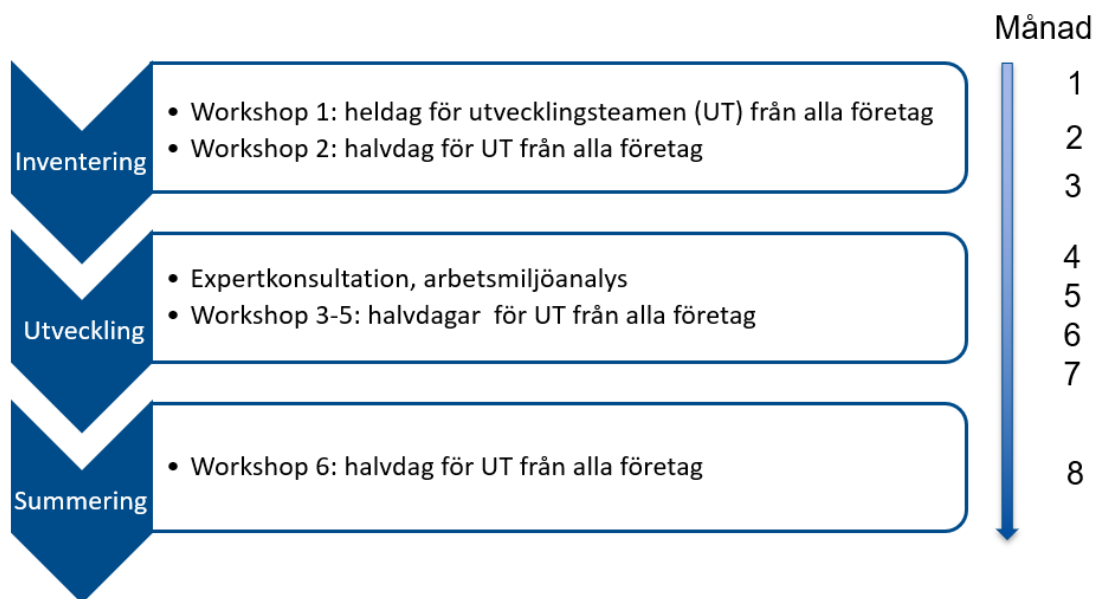
Ämnesexpert

Varje företag valde ett arbetsmiljöområde som de ville fokusera på, och hade möjlighet att välja mellan damm/kemi, ergonomi/vibrationer och organisatorisk och social arbetsmiljö/säkerhet. En ämnesexpert, inom ett av dessa områden, från Arbets- och miljömedicin, kopplades till varje företag. Ämnesexperten gjorde ett arbetsplatsbesök efter workshop 1, för att göra en orientering om arbetsmiljöproblemet art och omfattning på arbetsplatsen. Sedan diskuterade ämnesexperten problemet med utvecklingsteamet och utförde en basmätning. Ämnesexperten finns tillgänglig för frågor under projektperioden och gör en uppföljande mätning efter sista workshopen.

Workshops

I projektet ingick sex workshops som pågick under åtta månader (se figur 1). Diskussion kring mål, konkreta planer och skedde under workshops i samarbete med en processkonsult. Tiden mellan workshops utförde utvecklingsteamet de uppgifter som bestämts under workshops.

Figur 1 Översikt av workshops och övriga aktiviteter

Aurelius, K. Pousette, A. Hälsobygget: En fallstudie för att minska damning i arbetet...

Metod i fallstudien med fokus på att minska damm

Denna rapport kommer att beskriva interventionen som gjordes i specifikt företag som deltog i Hälsobygget. Detta företag erbjuder tjänster inom markarbete och har cirka 35 anställda. Företaget valde att fokusera på att förbättra det systematiska arbetsmiljöarbetet kopplat till damning på arbetsplatsen. Företagets utvecklingsteam bestod av två operatörer varav en även var ägare, en KMA (kvalitet, miljö och arbetsmiljö) ansvarig och VD/ägare.

Mål

Under WS 1 och 2 fokuserade företaget på att utveckla relevanta mål inom ramen för projektet. Efter WS 2 hade företaget kommit fram till följande tre mål.

1. Minska/eliminera damning på arbetsplats

Damning delas upp i olika i olika moment:

- Under drift
- Tankning
- Borrning
- Materialleverans
- Driftavbrott
- Haveri
- Reparation

Företaget ville med hjälp av sina maskinoperatörer och ämnesexperten kartlägga dammsituationen. Maskinoperatörerna bidrog med reflektioner via en enkät som skickade till alla i företaget. UTs förhoppning var att ämnesexpertens uppgifter skulle omfatta mätning vid de vanligast förekommande momenten för att kartlägga damning vid olika moment och som kan påverkas.

2. Förbättrade säkerhetsrutiner och information

Med ökad kunskap om dammexponering hade företaget som mål att förbättra säkerhetsrutinerna i arbetet. Till exempel genom nya arbetssätt, skyddsutrustning och/eller modifieringar.

Aurelius, K. Pousette, A. Hälsobygget: En fallstudie för att minska damning i arbetet...

Företaget ville även förbättra intern/extern information om arbetsmiljörisker. Nyanställda skulle få samma information/kunskap om arbetssätt och risker, oavsett mentor. En checklista för kvalitetssäkring var ett ytterligare alternativ. Extern information innefattade även övriga individer/företag på arbetsplatsen och materialleverantörer. Exempelvis att en leverantör inte skulle släppa ut restluft rakt ut i luften utan filtrering. Ett mål var att detta skulle förmedlas och förändras, och att företaget skulle få ett bättre samarbete med sina leverantörer i arbetsmiljöfrågan.

3. Ta reda på långsiktiga hälsoeffekter av dammpåverkan.

Med ämnesexpertens testresultat och med bindemedlets kemiska egenskaper som grund ville företaget fastställa långsiktiga hälsoeffekter till följd av dammet, och i vilken exponeringsgrad dammet var hälsovådligt. Beroende på resultat skulle beslut fattas om vilka medel (arbetssätt/modifieringar) som skulle användas för att minska eller eliminera damningen.

Under workshopen fokuserade företaget på att hitta delmål och planera hur dessa skulle utföras och vem som skulle vara ansvarig för olika delar. Uppdaterade mål efter WS 5 beskrivs i resultatdelen.

Dammätning

En ämnesexpert på AMM utförde en mätning av mätning, men resultaten från den mätningen kommer inte att delges i denna rapport.

Aurelius, K. Pousette, A. Hälsobygget: En fallstudie för att minska damning i arbetet...

Resultat

Under perioden när Hälsobygget pågick arbetade företaget med sina mål och efter WS 5 hade de gjort följande uppdateringar av sina mål.

Uppdaterade mål efter WS 4:

1.Minska/eliminera damning på arbetsplats

Utvecklingen av stänkskydd/dammsugare fortsätter. Ett stänkskydd har testats över en period och meningen är att denna ska förses med en dammsugare. I dagsläget finns några modeller som skall kunna integreras på maskinerna, men hur detta skall gå till är under utredning. Målet är att komma fram till ett beslut inom kort, då den största dammutvecklingen sker vid borret.

2.Förbättrade säkerhetsrutiner och information

Med kunskap om dammexponering har företaget fortsatt som mål att förbättra säkerhetsrutiner i arbetet. Med en intern workshop 'Tema Arbetssätt och säkerhet' ska företaget tillsammans arbeta fram ett arbetssätt och diskutera skyddsutrustning.

Förbättra intern/extern information om arbetsmiljörisiker. Oavsett mentor skall en nyanställd få samma information/kunskap om arbetssätt och risker. Ett ytterligare alternativ var en checklista för kvalitetssäkring. Extern information innefattade även övriga individer/företag på arbetsplatsen och materialleverantörer. Exempelvis att leverantör inte skall släppa ut restluft rakt ut i luften utan filtrering. Ett mål var att detta skulle förmedlas och förändras och att företaget skulle få ett bättre samarbete med sina leverantörer i arbetsmiljöfrågan.

3.Ta reda på långsiktiga hälsoeffekter av dammpåverkan.

Efter workshop 4 har fokus riktats mer mot säkerhetsrutiner och kommunikationen av dessa. Då företaget kontinuerligt nyanställer är det viktigt att denna information kommer ut i ett tidigt skede och att arbetssätten följs upp, bl.a. genom arbetsplatsbesök.

Aurelius, K. Pousette, A. Hälsobygget: En fallstudie för att minska damning i arbetet...

Arbetsplan efter WS 4

På sista workshopen arbetade företaget med att skapa en arbetsplan med konkreta planer på hur de skulle fortsätta att arbeta med det systematiska arbetsmiljöarbetet. Företagets plan såg ut på följande sätt:

- Kolla upp skyddsutrustning (alternativ)
- Ta fram ett dokument för varje anställd som omfattar regler och rutiner
- Planera in konferens med workshop *Tema arbetsätt och säkerhet*
- Utredda hur vi på bästa sätt kommunicerar ut våra risker till andra aktörer på byggarbetsplatsen (damning, vältrisk)
- Följ upp utveckling av stänkskydd och dammsugare

Utvärdering av deltagande i Hälsobygget

Efter sista workshopen gjorde en av författarna (KG) intervjuer med de fyra personerna i företagets UT. Frågorna fokuserade på förändringar och positiva och negativa aspekter kopplade till deltagandet i Hälsobygget. De rapporterade följande framsteg:

- Utveckling av en damm-prototyp för att minska damningen. Planen för detta hade dock redan påbörjats innan Hälsobygget, men utvecklingen påskyndades i och med deltagande i Hälsobygget.
- Planering för att införa ett nytt ledningssystem
- Nytt intranät planeras att införas, förenklar rapporteringen av tillbud och tydliggör vem som är ansvarig
- Ökat fokus på arbetsmiljö från ledningen
- Information om vikten av att använda skyddsutrustning, eventuellt ökad användning av skyddsutrustning för att skydda mot damm
- Skapat nya strukturer för SAM
- Planerar att utföra fler oanmälda arbetsplatsbesök av KMA för att utvärdera till exempel säkerhet
- Det finns motivation att arbeta med arbetsmiljö, både hos UT och i övriga företaget
- Tidigt utvärdera förändringar, företaget är bara i början av de åtgärder som planeras

Aurelius, K. Pousette, A. Hälsobygget: En fallstudie för att minska damning i arbetet...

Deltagarna rapporterade även följande svårigheter:

- Svårt att hitta tider för UT att träffas, alla arbetade på olika ställen
- Speciellt svårt för operatörer att vara med på möten (trots motivation)
- Svårt att involvera övriga företaget i arbetet (få personer driver förändringsarbetet)
- Svårt att tolka vad dammätningarna innebar
- Förväntningar på mer omfattande dammätningar
-

Diskussion

Det övergripande syftet med projektet Hälsobygget var att utveckla en metod för ett välfungerande och kontinuerligt arbetsmiljöarbete i mindre och medelstora företag inom ramen för stora bygg- och anläggningsprojekt. Syftet med fallstudien som beskrivs i denna rapport var att förbättra det systematiska arbetsmiljöarbetet i ett företag som deltog i Hälsobygget, med fokus på damm. Utifrån detta problemområde bestämde företaget tre mål, dessa var – minska/eliminera damning på arbetsplats, förbättrade säkerhetsrutiner och information samt ta reda på långsiktiga hälsoeffekter av dammpåverkan. Företagets utvecklingsteam arbetade tillsammans för att analysera problemen i arbetsmiljön, sätta mål och göra planer för förändringsarbete. Företaget arbetade med att utveckla en damm-prototyp för att minska damningen på arbetsplatsen. Planen för detta hade redan påbörjats innan Hälsobygget, men utvecklingen skedde snabbare i och med deltagandet i Hälsobygget enligt UT. Efter några workshops breddade företaget sitt problemfokus till att omfatta mer organisatoriska aspekter av att arbeta med dammproblematiken.

Efter projektets avslut rapporterade UT att de gjort ytterligare förändringar i och med deltagandet i Hälsobygget, såsom införandet av ett nytt ledningssystem, nytt intranät för att kunna förmedla information inom företaget och ökad information om skyddsutrustning. UT rapporterade även ett antal svårigheter med projektet såsom att det var svårt för hela UT att träffas då de ofta befann sig på olika platser, svårigheter att involvera övrig personal i förändringar, förväntningar på mer omfattande dammätningar och svårighet att tolka dammätningarna. Många faktorer kan påverka förändringar i organisationer och det är svårt att dra generella slutsatser från en fallstudie. Det är viktigt att notera att företaget rapporterade att de tycker att de är i början av förändringsprocessen och kommer att fortsätta arbeta för att uppnå dessa mål.

Aurelius, K. Pousette, A. Hälsobygget: En fallstudie för att minska damning i arbetet...

Referenser

Arbetsmiljöverket (2013a), Systematiskt arbetsmiljöarbete – syfte och inriktning, hinder och möjligheter i verksamhetsstyrning. Del I: En analys av svenska fallstudier. Arbetsmiljöverket: Stockholm. 2.

Arbetsmiljöverket (2013b), Systematiskt arbetsmiljöarbete – syfte och inriktning, hinder och möjligheter i verksamhetsstyrning. Del II: Hur SAM genomförs i branscherna. Arbetsmiljöverket.

Grill, M. (2022). On the Road Again – Using Rule-Oriented and Participative Leadership to Reduce Threats and Violence in the Construction Industry. *Scandinavian Journal of Work and Organizational Psychology*, 7(1): 13, 1–7. DOI: <https://doi.org/10.16993/sjwop.179>

Gyllensten, K. (2020). Hälsobygget: En fallstudie för att förbättra organisatoriskt och socialt systematiskt arbetsmiljöarbete. AMM-rapport 163.

Gyllensten, K. (2022). Hälsobygget: En fallstudie för att minska lastbilschaufförers stress. AMM-rapport 174.